

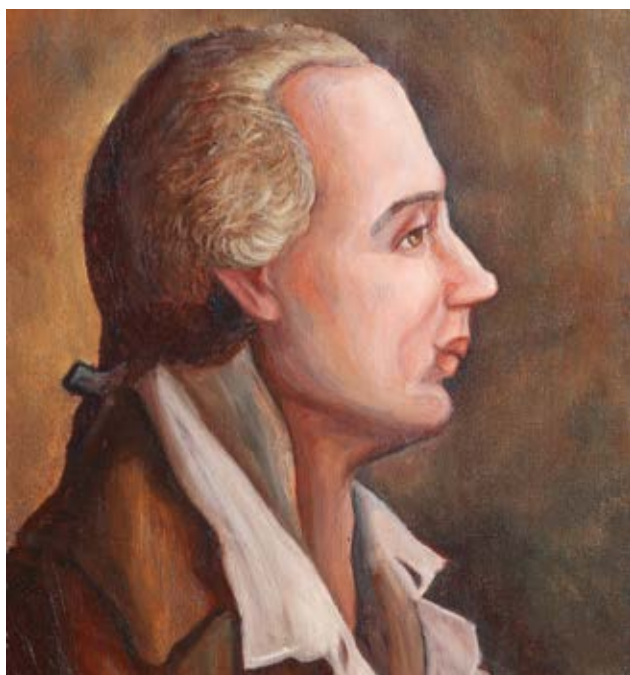
ІСТОРІЯ МЕДИЧНОЇ НАУКИ

DOI: 10.32345/USMJ.1(115).2020.6-8

Гринзовська Анастасія студентка 5 курсу медичного факультету № 2
НМУ імені О.О. Богомольця, Україна

ДАНИЛО САМОЙЛОВИЧ (1744–1805 рр.)

Її називали морова пошесть, морова язва, чорна смерть – або просто чума. На неї хворіли багаті та бідні, праведники та грішники. Вона з'являлася зовсім несподівано і вражала тисячі людей. Здавалося, саме повітря було

Портрет Данила Самойловича.
Невідомий автор.

просякнуте хворобою. За найнадійніший засіб перестороги від цього лиха вважали вогонь: навколо осель з хворими і вдень, і вночі палало багаття. Спалювали одяг хворих; так само приреченою була і худоба, що їх годувала. Траплялося, що іще живими нещасних спалювали разом з їх будинками.

Вогонь поглинав усе, та хвороба продовжувала свою чорну справу. У нелюдських муках вмирили близькі, родичі – паралізовані жахом, люди приречено чекали своєї черги.

Найстрашнішою була безпорадність. Ніхто, ані служителі церкви, ані знахарі, ані

вчені лікарі не знали, як запобігти лихові, як врятуватися від зарази. Залишаючи за собою тисячі померлих, хвороба посмішкою смерті глузувала над тими, хто намагався довідатися її таємниць.

Тож вклонімося людям, які зуміли перебороти страх і мужньо йшли назустріч смерті, щоб по крихітці збирати для нас безцінні знання.

З великої кількості епідемій, що вирували в Європі у 18-му столітті, найбільш відомою стала епідемія чуми 1770-1772 років у Москві. Трагічна розповідь про загибель 60 тисяч мешканців другої столиці імперії має однак і немало героїчних сторінок (Симоненко, В. Б. & Дулин, П. А., 2018)

Важкі випробування сприяють виявленню особистості. Так відкриттям московської епідемії став лікар Данило Самойлович Сушковський. (11.12.1742, с. Янівка Чернігівської сотні Чернігівського полку, тепер с. Іванівка Чернігівського р-ну Чернігівської обл. - 4.03.1805, м. Миколаїв Херсонського повіту Херсонської губернії, тепер обл. центр). Видатний лікар, більше відомий в історії як Данило Самойлович, народився в сім'ї священика отця Самійла Сушковського та навчався у славетній Києво-Могилянській академії, де його було відібрано до учнів для госпітальних шкіл Нікберг, І. (2011). Самойлович потрапив до Москви проїздом, але добровільно залишився у зачумленому місті, де і відбулося його бойове хрещення. Ще зовсім молодою людиною він очолив ліквідацію чи не найтяжчої в історії Росії епідемії чуми.

Самойлович піддав сумніву переконання, що чума розповсюджується зараженням повітрям, і стверджував, що заразитися можна лише при контакті з хворими або їхніми речами.

Пліч-о-пліч із Самойловичем боролися й інші відчайдухи, що намагалися допомогти жертвам епідемії. Із 15 його помічників живими залишилися лише троє. Уявіть собі лікаря 18 століття, що у пошуках причини смертельної хвороби свідомо розрізує чумні бубони і досліджує їх вміст – при цьому гній неминуче забруднює його пальці. Під час епідемії Самойлович тричі хворів на легку форму чуми. Можливо, саме це і дозволило йому дійти висновку, що гній в чумних бубонах містить в собі послаблену заразу і може бути використаний як запобіжна сила проти інфекції. Сам Самойлович став першим у світі лікарем, який висловив думку щодо можливості запобіжного проти-чумного щеплення. Та ще важливішою для світової медицини стала розроблена ним система протиепідемічних заходів. Перекоаний, що чума - інфекційна хвороба, Самойлович вже у 1771 році пропонував різні засоби дезінфекції речей хворих на чуму, зокрема одягу, а також прищепив собі біоматеріал, взятий від людини, яка одужувала від чуми Сироткин, А. С. (2014).

Тоді молодий лікар ще не знав, що зробив наукові відкриття світового рівня. Він просто хотів позбавити людей страждань, врятувати їх від смерті.

Після приборкання епідемії Самойлович їде до Франції. Там він блискуче закінчує медичний факультет Лейденського університету і одержує диплом лікаря-акушера – однак довго працювати за цією спеціальністю йому не судилося.

У той час почали з'являтися твори іноземних лікарів, що перебували у Москві під час епідемії чуми. Вони писали про спалах такі нісенітниці, що Самойлович був змушений також взятися за перо. Його міркування стосовно чуми, яка спричинила спустошення в Російській імперії, відразу привернули пильну увагу фахівців. Представлені у його роботі ідеї суперечили уставленим поглядам на саму природу цього захворювання, але численні приклади з практичного досвіду переконливо свідчили на користь правильності висновків автора. Визнаючи виняткову цінність робіт Самойловича, академії наук у 12 європейських країнах обирають його своїм членом. Понині він лишається єдиним лікарем, відзначеним такою пошаною.

Тільки Її Величність імператриця та її оточення ніби й не помітили міжнародного визнання якогось малороса. Коли всесвітньо відомий лікар повернувся до Петербургу, він не тільки не був обраний до російської академії наук, але і залишився без роботи. Лише нова епідемія чуми, що загрожувала російській армії на півдні, змусила їх згадати про Самойловича. У 1784 році його запросив до Херсону намісник новоросійського краю граф Потьомкін, де Самойлович заснував «Собрание медицинское в Херсоне», яке стало першим медичним науковим товариством в Україні (і навіть у всій Російській імперії).

Для приборкання цієї епідемії Самойлович використав свою систему протиепідемічних заходів. Чума була ліквідована надзвичайно швидко, кількість хворих, що одужали, досягла небувалого на той час рівня – 49%. Та вченому цього було мало, не давала спокою таємниця розповсюдження хвороби. Перший у світовій практиці, Самойлович проводить розтини загиблих від чуми. В пошуках «чумної отрути» він досліджує майже усі органи тіла та детально фіксує найдрібніші зміни у кожному з них. Він не відкрив збудника чуми – та й не міг його відкрити на той час через брак відповідних технологій. Втім він навчив людство зупиняти епідемії Палеев, Ф. Н., Оноприенко, Г. А., & Молочков, А. В. (2015).

Постійна загроза занесення епідемічних захворювань з-за кордону змусила царський уряд створити на півдні країни державну службу карантинів. Першим головним лікарем цієї служби став Самойлович.

Загалом, запекла боротьба з чумою, якій було присвячено все життя Данили Самойловича, була відзначена такими досягненнями:

Самойлович став першим, хто припустив можливість ослаблення збудника чуми і вакцинації здорового населення. До цього подібні припущення висловлювалися лише стосовно віспи.

У разі спалаху в ті часи вводили 42-денний карантин Исхаков, Э. Р. (2013). Самойлович же довів, що при зараженні чумою достатньо 16-денного карантину, оскільки зумів встановити найпізніший час прояву ознак хвороби. Тобто він майже втричі скоротив тривалість карантину, що значно полегшило життя про-

Триумф смерті. Пітер Брейгель Старший

стого люду, який через 16 днів знову міг працювати та заробляти собі на хліб.

Самойлович переконав суспільство замінити спалення речей, домівок, скоту на дезінфекцію і особисто розробив для цього інструкцію з використання сірчистого газу. Це теж надзвичайно допомогло простому народу пережити епідемію.

Він першим почав розділяти пацієнтів, переводячи із загального відділення в окремих, що починали одужувати.

Для тих пацієнтів, що починали одужувати, він підбирав спеціальну дієту. Це також сприяло збільшенню кількості вилікованих.

Переконавшись, що чума передається через контакт із хворим, при будь-якій епідемії здорові люди стали частіше митися, чим механічно видаляли збудник інфекції.

Самойлович безпомилково навчився розпізнавати чуму на ранніх стадіях по нерівномірності пульсу і аритмії особливого характеру і ціми знаннями ділився з іншими лікарями.

Усім своїм життям Данило Самойлович переконливо довів, що хворих на чуму можна вилікувати, а з епідеміями можна успішно боротися.

ЛІТЕРАТУРА

Исхаков, Э. Р. (2013). Деятельность полиции согласно указам Екатерины II и Правительствующего Сената по ликвидации эпидемии чумы 1770–1772 гг. в Москве. Научный вестник Омской академии МВД России, (1 (48)).

Нікберг, І. (2011). Данило Самойлович-видатний український лікар-учений (Із нарисів про історію української медицини). *Новости медицины и фармации*, (20), 28-29_т.

Палеев, Ф. Н., Оноприенко, Г. А., & Молочков, А. В. (2015). Эпидемия чумы XVIII века и развитие здравоохранения в Москве. *Альманах клинической медицины*, (37).

Симоненко, В. Б., Абашин, В. Г., & Дулин, П. А. (2018). ЭПИДЕМИЯ ЧУМЫ В МОСКВЕ (1770-1772 ГГ.). *Клиническая медицина*, 96(1).

Сироткин, А. С. (2014). Чума в Москве в 1770-1772 гг. И санитарные меры правительства и московских властей. *Вестник РГГУ. Серия: Литературоведение. Языкознание. Культурология*, (17 (139)).